

مقاله اصلی

کاووش بسترها و پیامدهای خشونت در نوجوانان مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی مشهد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۰۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۱۳

خلاصه

مقدمه: تحقیقات زمینه‌ای به ویژه در ارتباط با افزایش خشونت در جامعه و به خصوص در بین نوجوانان و پیامدهای ناشی از آن در سطح جامعه می‌تواند دست آوردهای عظیمی در برداشته باشد؛ بنابراین هدف از این تحقیق بررسی و کاووش بسترها و پیامدهای خشونت در نوجوانان مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی مشهد می‌باشد.

روش کار: این پژوهش با روش شناسی کیفی و به شیوه نظریه زمینه‌ای در سال ۱۳۹۸ در شهر مشهد انجام شده است. مشارکت کننده گان این پژوهش ۱۷ نفر دانش آموز پسر که در آنها رفتارهای خشونت آمیز دیده شده است، بودند که به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها به وسیله مصاحبه عمیق جمع آوری و با استفاده از مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: پس از تحلیل و کدگذاری داده‌ها بر اساس رویکرد گراند تئوری استراوس و کوبین ۲۰ مقوله استخراج گردید که در سه بعد علی، زمینه‌ای و مداخله گر و همچنین پیامد دسته بندی شدند و از ترکیب سه بعد علی، زمینه‌ای و مداخله گر فرایند ایجاد و بازتولید خشونت تبیین گردید.

نتیجه گیری: به نظر می‌رسد که مقوله بندی‌ها و ابعاد مورد نظر در این تحقیق موجب تبیین فرایندهای بازتولید خشونت می‌گردد و می‌توان در این ارتباط از آن برای زمینه‌های تحقیقات مرتبط از آن استفاده کرد.

کلمات کلیدی: خشونت، نوجوانان، گراند تئوری، مراکز بهداشتی درمانی

سعید صالح^۱

عبدالرضا ادهمی*^۲

شهلا کاظمی پور^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه جامعه شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲ دانشیار، گروه جامعه شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

^۳ دانشیار، گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Email: adhamiab@yahoo.com

مقدمه

اما بهترین و جامع‌ترین تعریفی که از پرخاشگری ارائه شده، تعریف براون است. از نظر او هر عمل و رفتاری که به طور مستقیم در جهت هدفی و به منظور آزار و اذیت رساندن به دیگری که مایل نیستند مورد آزار و اذیت قرار گیرند، اعمال شود، پرخاشگری نامیده می‌شود (۴). رفتارهای پرخاشگرانه و ضداجتماعی ابتدا از درون خانواده در نتیجه تعاملات فشارآور و تنبیهی والدین، نبودن نظم و یا تناقض در رویکردهای تربیتی آشکار می‌شود و رفتارهای پرخاشگرانه و خشونت بار به محیط مدرسه تعمیم پیدا می‌کند. همین امر منجر به علاقه کم آنها به یادگیری و در نهایت شکست تحصیلی می‌شود. نگرش منفی معلمان نسبت به کودکان و عدم تعامل مناسب سایر همسالان با آنها، این کودکان را به عضو شدن در گروه‌های آشوبگر سوق می‌دهد و معمولاً دانش آموزان رانده شده به گروه‌های منحرف از همسالان خود در این گروه‌ها تقویت‌هایی را دریافت می‌کنند که منجر به ادامه عضویت او در این گروه‌ها و در نتیجه اعمال انحرافی او می‌شود (۵).

با توجه به آنکه متأسفانه در بعضی خانواده‌ها؛ جامعه‌پذیری متناسب با ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و دینی صورت نمی‌پذیرد و جایی که باید به کودک یا نوجوان آموخته شود که خشم خود را فرو خورد و یا به تمرین افزایش قدرت تحمل پردازد، اما فرهنگ مقاومت و دفاع از خود به او یاد داده می‌شود؛ با همین نگرش و دید نوجوان پا به عرصه مدرسه می‌گذارد و توسط بعضی هنجارهای حاکم در مدرسه و بعضی همکلاسی‌های خود نگاه او به موضوع خشونت تقویت می‌شود که در نهایت با بیان و لحن تند حتی نسبت به معلمان خود و نیز نزاع و درگیری همراه خواهد شد که البته این خشونت می‌تواند دو سویه باشد، علاوه بر پرخاشگری؛ مورد خشم و غضب قرار گرفتن و نیز انتقام توسط همکلاسی‌های خود نیز واقع شود، البته ناگفته نماند که خشونت دامنه گسترده‌ای دارد و جایی معنا پیدا می‌کند که به پیامد خوبی منتهی نشود؛ خشونت یکی از مهم‌ترین آسیب‌هایی است که سلامت اجتماعی فرد و در نهایت جامعه‌ای را به خطر می‌اندازد. اگر به خشونت در مدرسه فرصت

دوران نوجوانی از ادوار پر اهمیت در فرآیند رشد آدمی محسوب می‌شود. قدم گذاردن به این دوره معمولاً با بلوغ آغاز می‌شود. شکوفایی غریزه جنسی، تثبیت و تحکیم علائق و منافع شغلی و اجتماعی، میل به آزادی و استقلال از ویژگی‌های مهم این دوره است. تغییر و تحول جسمی، روانی و شخصیتی در این دوران، خواسته‌های جدیدی را مطرح می‌سازد. از یک سو فشار غریزه، نیازها و میل به تبعیت از ارزش‌های نوجوانی، همچنین پذیرفته شدن و جذب در گروه‌های هم سال، فشارهای گروهی، میل به ابراز وجود، پی‌ریزی زندگی مستقل و ... از طرف دیگر فقدان امکانات، روابط نامناسب عاطفی، عدم توجه به خواسته‌ها، ارزش‌ها و نظرات جوان و نیز بی‌تجربگی و عدم شناخت کافی، او را در یک بحران فکری و آشفتگی روانی قرار می‌دهد و عوارضی چون بی‌ثمری، پوچی و بی‌کفایتی به بار می‌آورد در نتیجه زمینه‌گرایش به انحرافات اجتماعی در آنان فراهم می‌شود (۱).

حال اگر بخواهیم یکی از معضلات رایج در بین نوجوانان بخصوص در ارتباط با دوستان و همکلاسی‌های خود که در کوتاه مدت می‌تواند به انحرافات اجتماعی منتهی شود را بپردازیم؛ رفتارهای خشونت آمیز است؛ از آنجایی که فرهنگ حقوقی؛ خشونت را استفاده نابجا، غیر قانونی و تعرض آمیز از قدرت تعریف می‌کند. یک نوع آن اجباری غیرقانونی است که علیه آزادی‌ها و حقوق عمومی به کار برده می‌شود و در ارتباط با جرائم خشونت آمیز به جرائمی اشاره دارد که جنبه فیزیکی یا جسمی بی‌نهایت شدیدی دارا باشد و این وصف را به عنوان شخصیت و ساختار محرمانه بودن علل فوق‌الذکر؛ ضروری دانسته است مانند قتل عمد، تجاوز به عنف، کتک زدن و ... (۲). در تعریفی دیگر از خشونت چنین آمده است: خشونت را می‌توان عملی آسیب رسان دانست که فرد برای پیشبرد مقاصد خویش انجام می‌دهد و صرفاً جنبه فیزیکی (برخی افراد، بلکه ممکن است ابعاد روانی؛ فحاشی، تحقیر، منزوی کردن فرد، داد و فریاد، آزار و مزاحمت جنسی و تجاوز)، اقتصادی (شکستن وسایل خانه و ...) و سیاسی به خود می‌گیرد (۳).

در معرض پرخاشگری و خشم قرار گرفته اند، مصاحبه انجام شد که البته مصاحبه‌ها (جمع‌آوری داده‌ها) تا اشباع نظری، متوقف می‌گردد.

مصاحبه با نوجوانانی که سابقه پرخاشگری دارند و نیز در معرض خشونت قرار گرفته اند، صورت می‌گیرد و افراد نمونه تحقیق با توجه به قضاوت پژوهشگر انتخاب می‌شوند. این مصاحبه به صورت روایتی انجام خواهد شد که مصاحبه‌ها تا زمان اشباع نظری مقوله‌ها به پایان می‌رسد، بدین نحو که مصاحبه‌ها از زمان کودکی فرد تا زمان حال مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها به این طریق است که هر مصاحبه با توجه به اهداف تحقیق، کدگذاری آن صورت می‌پذیرد که به عبارتی کدگذاری باز و محوری (تحلیل تماتیک) در نرم افزار Maxqud صورت گرفت که البته باید گفت در فرآیند رفت و برگشتی مصاحبه و تحلیل، اعتبار داده‌های کیفی هم مورد بازبینی قرار گرفت و در نهایت مقوله‌های محوری مورد هدف به دست آمد.

نتایج

پژوهش حاضر با مشارکت ۱۷ نفر از دانش آموزان پسر دبیرستانی انجام شد یافته‌های تحلیلی و تبیینی و بررسی مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که عوامل بازتولید خشونت در نوجوانان را می‌توان در چهار حوزه دسته بندی نمود که در ادامه به هر کدام از این حوزه‌ها به تفصیل اشاره می‌شود:

کدگذاری باز

کدگذاری باز قصد دارد تا داده‌ها و پدیده‌ها را در قالب درآورد. به این منظور ابتدا داده‌ها از هم مجزا می‌شوند. عبارت‌ها (کلمه‌های منفرد یا مجموعه‌ای کوچک از چند کلمه) بر اساس واحدهای معنایی دسته بندی می‌شوند تا مفاهیم به آن‌ها ضمیمه شود. کدگذاری باز فرایندی تحلیلی است که با آن مفهوم‌ها شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شود.

و امکان بدهیم، موجب شده‌ایم، جامعه فردا، خشن‌تر از امروز شود. از این رو پرسش اساسی پژوهش حاضر این است، نوجوانانی که رفتارهای خشونت آمیز دارند و نیز در معرض رفتارهای خشونت آمیز هستند؛ در طول فرآیند جامعه پذیری خود؛ چه مقوله‌های بارزی در زندگی آنها وجود داشته که منجر به مفهوم پرخاشگری شده است؟

روش کار

روش پژوهش استفاده از رویکرد کیفی است، منظور از پژوهش کیفی را نوعی از پژوهش می‌دانند که یافته‌های حاصل از آن از طریق روش‌های آماری یا سایر ابزارهای کمی‌سازی به دست نیامده است.

برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه روایتی که روش کارآمدی برای دریافت فرآیندها و انباشت عمل مجرمانه ابتدایی بر عمل مجرمانه بعدی است، استفاده شده است. بدین صورت ابتدا وضعیت اولیه شرح داده شد (ماجرای از کجا شروع شد) سپس رویدادهای مربوط به روایت از میان انبوه تجربیات انتخاب و به شکل مجموعه‌ای از رویدادهای منسجم معرفی شدند (رویدادها چگونه یکی پس از دیگری رخ دادند) و سرانجام در پایان رویدادها، وضعیت ترسیم می‌شود (چه شده).

جامعه هدف ما دانش آموزان نوجوان ۱۵ و ۱۶ ساله در مدارس می‌باشد که از طریق فراخوان به مراکز بهداشتی درمانش شهر مشهد مراجعه نمودند و مصاحبه در این گروه سنی انجام شد؛ اما از آنجایی که مصاحبه روایتی با نوجوانان انجام می‌شود یعنی نقل فرآیند زندگی آنها از کودکی تا زمان حال، لذا در نقاط مختلف پژوهش؛ علاوه بر مدرسه به خانواده هم اشاره شده است.

شیوه نمونه‌گیری مناسب در این روش نمونه‌گیری هدفمند است، در این روش نمونه‌گیری، افراد شرکت‌کننده بر اساس قضاوت پژوهشگر انتخاب شدند و این قضاوت مبتنی بر مربوط بودن گروه نمونه به اهداف پژوهش است. تکمیل مصاحبه‌ها با دانش آموزانی که به عنوان فرد پرخاشگر شناخته شده اند و نیز

جدول ۱. کدهای گزینشی باز در میان مصاحبه شونده گان در ابعاد استخراج شده در باز تولید خشونت

مفهوم اصلی	شواهد	کدگذاری باز
	«پدر و مادرم اصلا کاری به کار من ندارند که با کی بودم، کجا بودم و یا اصلا بیرون از خونه غذایی چیزی خوردم یا نه»	
	«اره، دوستای از خودم بزرگتر هم دارم، الان که من کلاس ششم هستم اونا کلاس یازدهم هستن، همشون قلدرن یک بار که توی مدرسه دعوا شده بود یکی از دوستانم اومد کمکم کرد و بعد از مدرسه حال طرفو گرفت... دمش گرم»	عدم نظارت خانواده بر نوجوان، بی اهمیتی به ساعات رفت و آمد و مرادوات نوجوان با افراد بزرگسال، گرفتن چاقوی ضامن دار از دوستان
خانواده و مشکلات روانشناختی	من خودم چاقو نداشتم، ولی دوستانم داشتن، برای من این که چاقو نداشته باشم افت داشت، برای همین از یکی از دوستانم که دوتا داشت یکی ۲۰ هزار تومن خریدم... البته هنوز ازش استفاده نکردم ولی میشه برای چشم زهر ازش استفاده کرد... وقتی درش بیاری با هر کی افته «طرف باشی خودش سریع به غلط کردن می خوره، "توی خونه ما همیشه بگو مگو و دعوا هستن، مامانم خیلی از دست بابام کتک می زنه... من این طور مواقع شه و مامانم و مارو می بابام وقتی پول نداره مواد بخره خب عصبی می سوزه" زنم بیرون... دلم برای مامانم و خواهرم می از خونه می زد مامانم یک بار دیگه کم های بابام که مامانمو کتک می "به خاطر موضوع مواد و خماری ها خود زنی کرد و پیراهنشو جر جر کرد... منم ترسیدم کسی بدنشو ببینه آورد و جلوی همسایه زد" سریع چاروشو انداختم روش ولی اون همش به سرو صورتش می "آره تا حالا از دست جفتشون کتک خوردم... بابام که خیلی دست سنگینی داره هنوز رد کنم... مامانم هم منو با چوب قلیون زیاد زده... انگشتاش روی صورت و پس گردنم حس می فحش هم که تا دلتون بخاد به من میدن"	درگیری و نزاع در خانواده باعث سلب آرامش روحی فرزندان شده است، خودزنی والدین، دروغ گفتن اعضای خانواده به یکدیگر و محرم ندانستن اعضای خانواده، کتک خوردن از والدین، کتک کاری های فرهنگی و دیدگاهی بین والدین، تفاوت والدین، داشتن یک خانواده پدر سالار و خشک
	کنه... "توی خونه ما حرف بابامه... مامانم اصلا نقش نداره و فقط مثل کارگر کار می زنه چون حتی فک کنم برای این که چندتا بچه داشته باشن هم بابام هیچ حرفی به مامانم نمی خاست ولی کرد و خواهر کوچیکمو نمی آخرین باری که مامانم حامله بود خیلی گریه می بابام کتکش زد و گفت تو خره کی هستی که بخای نظر بدی"	
	"مامانم معتقد که از بابام خیلی سره، اون کارمنده دختره بهداشت هست ولی بابام کارگره فضای سبز... مامانم از بابام بیشتر درس خونده و همیشه اینو به بابام سرکوفت میزنه"	
	"از وقتی یادم میاید خونه ی ما جنگ و دعوا بوده... هیچ وقت از خودمون چیزی نداشتم نه های مردم میره ای! نه ماشینی! همیشه پیاده و مستاجریم... بابام کارگره و مامانم هم خونه خونه واسه کار... قبلا که روستا بودیم مشکلاتمون کمتر بود ولی از وقتی اومدیم شهر خیلی مشکلاتمون بیشتر شده... گرونی و بی پولی... خواهرم آسم داره و کلی دعوا و درمون باید بشه ولی بابام میگه کوپول؟ باید شوهرش بدیم"	در خانواده مشکلات بسیاری وجود دارد، جر و بحث کردن با اعضای خانواده به خصوص با پدر و مادر، اتمام رابطه با دوست دختر و یا خیانت دیدن از طرف او
	"یک بار دست روی مامانم بلند کردم، خیلی رو مخم بود همش گیر میده به رفیقام و درس... منم شب قبلش تا نصفه شب با دوستانم بیرون بودیم خیلی خسته بودم حوصلشو نداشتم... من حمله کردم بهش و موهاشو کشیدم... بعدش خیلی ناراحت شدن و به غلط کردن افتادم"	
	ترسم... "جرات ندارم با بابم دعوا کنم به خاطر این بلاهایی که سر مامانم میاره... ازش می ولی وقتی نیس بهش فحش میدم"	
	دونم چرا به من پا خاستم... اونم من و میخاست ولی نمی ای رو خیلی می "خاطر یک دختره خورم" زد و رفت با یکی دیگه... ازون روز عصبی شدم و قرص از دوستانم میگیرم می "انقدر دعوا و فحش دیدم که دیگه مثل سنگ شدم"	از بین رفتن احساسات به دلیل عادی شدن

خشونت برای نوجوان، راحت نخابیدن در
ها، داشتن افسردگی و استرس، اثبات شب
مردانگی با خشونت و دعوا

دوری و عدم تعامل با خانواده و خواهر و
برادر، تحقیر شدن و خار شدن در مدرسه به
دلیل وضعیت مالی ضعیف، محبت ندیدن از
خانواده، دیگران برای رسیدن به
هایشان از او به عنوان ابزار استفاده خواسته
کرده اند

خانواده و بستگان، سابقه جرمی

طرد، تبعیض در خانواده، عدم حمایت

کودکی و تجربه خشونت، تداوم خشونت در
بزرگسالی، آزار و تجاوز جنسی

اعتیاد و مصرف موادمخدر

تونم بخابم همیشه موقع خواب تمام اتفاقات طول روز از جلو چشمم رد ها راحت نمی " شب
بینم... یک بار از کابوس توی خواب خودمو میشه و نمیداره بخوابم یا توی خواب کابوس می
خیس کرده بودم "

"اره خب بیشتر وقتا استرس اینو دارم که گروهی که باهاشون دعوا کردیم نریزن سرم و من و
بزنن "

"... با این اوضاع و احوال و بیکاری بابام مگه میشه استرس نداشت "

خابم تا فردا کنم دلم میخاد همش بخابم... از مدرسه که میام می " احساس افسردگی می

خورم "کنه معتاد شدم یا قرصی می خوابم مامانم فکر می صبح ... انقدر که می

" برای این که به رفیقام نشون بدم مرد شدیم. با ۲ نفر از دوستانم رفتیم دعوی ناموسی... من

روی دعوی ناموسی و فحش ناموسی خیلی حساسم "

کنه و ماه به ماه نمیداد که حتی از ما سر بزنه... داداشم هم که ۲۳ "بابام روی کامیون کار می

کنه "سالشه از ما جدا شده و رفته جای حرم توی مغازه ی موبایل فروشی کار می

" خیلی وقتا شده به خاطر این که گرم کنم یا کفش فوتبالم پاره بوده من و مسخره کردن منم

کنم چون کسی که حق با اون پریدم بهشون و حالشونو جا اوردم... بیشتر دست خالی دعوا می

باشه باید با مشتتس بجنگه "

گرفت ... یک "یکی از دوستانم ساقی محل بود ... کلا هر کی میخواست ناس بگیره از اون می

بار منو واسطه کرد تا جنساشو ببرم منم براش بردم ولی وقتی رسیدم سر قرار طرف زد زیرش

گفت از جنسام کف رفتی ... منم عصبانی شدم و کلی زدمش "

کرد توی "بابا زندانی بنده بازه و الان به قید وثیقه آزاده.... جرمش این بود که مواد توزیع می

پارک البته خودش مصرف کننده نیس "

هام و پسر عموم زندان هستن، اونا هم به جرم ضرب و جرح به چندماه زندان "یکی از دایی

محکوم شدن "

دونم "مامانم همیشه بین من و برادر دیگم فرق میذره انگار که من بچه اندر هستم... نمی

کنه ولی من و شایدم هستم... همیشه پول به اون بیشتر میده و یا با اون مهربون تر صحبت می

کنن "همیشه نره خر صدا می

" یک بار که دعوا کرده بودم مدیر من و خاست دفتر... این بار من تو دعوا مقصر نبودم طرف

فحش ناموسی داده بود و اول هم اون شروع کرده بود و به من تنه زده بود... بابامو خواستن

خوام جلوی دبیرا مدرسه ولی اون به جای این که حرف من و گوش کنه و ببینه من چی می

زد توی گوشم و من و کنف کرد "

دونم " تا حالا نشده چیزی بخام و یا نیازی داشته باشم و برم به بابا و مامانم بگم چون می

تونن برام کاری بکنن "نمی

"از بچه گی همیشه خونه دعوا بوده منم این وسط کتک زیاد خوردم سره چیزای الکی..."

شد... بالاخره! "انگار دق دلی باید سره یک بچه خالی می

ای بشم و زود از هایی که دوران دبستانم کشیدم باعث شده الان عقده "نم دونم شاید سختی

کوره در برم "

کشید و " یک دوبار با بابام رفتیم پارک برای خرید مواد... و فروشنده دست به بدن من می

مالش میداد "

کشیدم با دوستانم میریم کافه... ناس هم زیر زبونم میدارم از حس نشگی " فلیون زیاد می

کنم و اعصاب ندارم "خوشم میاد... وقتی نشه هستم اروم ترم ولی وقتی نیستم دعوا می

" چندباری گل مصرف کردم ... ماری جوانا هم کشیدم ... یک بار دوستم برد من و دعوا که

تنها نباشه بعدش با هم گل مصرف کردیم"

خانواده بی سامان

بی مبالاتی و سهل انگاری در تعاملات
اجتماعی و زندگی روزمره، تقلید و تبعیت از
مردان، همنشینی با افراد مجرم،

کنه "من با هر کی ببینم مرام داره دوست میشم... سن و سالشم برام فرقی نمی
" تو محله ما مردا همه خال کوبی دارن... منم یکی روی بازو زدم ولی بابام خیلی کتکم زد"
"اره توی دوستانم و کسایی که باهاشون رفت و آمد دارم هستن کسایی که سابقه دارن"

های جنگ و به خصوص خون تماشای فیلم
های ریزی، تمایل زیاد به شنیدن موسیقی
غربی و به خصوص راک، طرفداری از
های خشن مانند کشتی کج و ... ورزش

"فیلمای اکشن خیلی دوست دارم... کلا از خون ریزی خوشم میاد هیجان داره لامصب"
های با ریتم سنگین و تند دوست دم ولی از تلو خوشم میاد.. موسیقی "ایرانی زیاد گوش نمی
دارم مثل راک"

های اجتماعی رسانه

"کشتی کج خیلی دوست دارم به خصوص کشتی کج زنا... البته از اونایی که نمایشی کشتی
گیرن خوشم نیما... اون کشتی که دوست دارم که جدی باشه... یک بار دیدم طرف می
خودشو انداخت رو حریف استخونش شکست"
دوست دارم مثل کاراته... کاراته دعوا با دست خالی هست ... همون چیزی "ورزشهای رزمی
خوره" که خیلی به درد می

داشتن دوستانی که سابقه ی کانون اصلاح و
تربیت دارند، داشتن دوستانی که خشونت و
داند، به پرخاشگری را نوعی تفریح می
صورت گروهی دعوا کردند به دلیل
رفاقت، دعوا به خاطر دوستان نشان دهنده ی
مردی و معرفت است

گن.. ولی اونجا هم دعوا "توی دوستانم دو نفر هستن که کانون بودن... اونا از کانون بد نمی
زیاده"

معاشران قلدرمآب

به خاطر رفیق چاقو خوردن، رفیق مثل ناموس
بودن، سر دادن به خاطر رفیق

"یک بار ۶ نفری قراره دعوا گذاشتیم ... رفتیم توی زمین خاکی و دعوا کردیم... یعنی از
شد مدرسه کاری کرد" صبح توی مدرسه خط و نشون کشیده بودیم ولی نمی
"دوتا رفیق قسم خورده هستیم که تا آخرش با همیم"

دوست بودن با گروهی از دوستانی که
رفتارهای خشونت آمیز از خود نشان
ها و الفاظ رکیک از دهند، فراگیری فحش می
دوستان،

"ناموس و خواهر رفیق برای منم ناموسه... یک بار به رفیقم فحشه ناموسی دادن منم رفتیم
کمکش برای دعوا"

معاشران قلدرمآب

"اره دوستانم هم مثل خودم اعتقاد دارن آدم باید حقشو بگیره از بقیه... حرف همو خوب
فهمیم" می
بچه محلا شدم... خیلی چیزا یاد "خیلی از حرفارو بلد نبودم... از وقتی عضو گروه تلگرامی
گرفتم به خصوص اسم مواد رو مثل گل و ..."

های صبحگاهی "های مدرسه همش مضخرفه به خصوص برنامه" برنامه

هیچ وقت مدرست ننوشت من و جذب
کنه، هیچ وقت دوست نداشتم با مشاوره
مدرسه در مورد مشکلاتم صحبت کنم، تنبیه
شدن در مدرسه و تهدید به اخراج، مقررات
سختگیرانه و خشونت در مدرسه توسط
معاونین

کشه بعدش میاد سر صف به "مشاوره مدرسه ی ما اخلاق نداره... خودم دیدم داره سیگار می
ها میگه طرف سیگارو مواد نریذ... کلا خیلی مرده به درد نخوریه... در دفتر مشاوره هم بچه
که همیشه بسته است"

"یکی از معلما جلوی جمع من و دست انداخت منم محکم بهش تنه زدم عینکش افتاد... منو
کنن" بردن دفتر و گفتن اگر دوباره تکرار بشه اخراج می

بینه... مارو تنه لاش هارو مثل یک حیون می"معاون مدرسه اصلا زبون خوش بلد نیس... بچه
کنه" صدا می

ها را به چشم یک خلاف کار نگاه دیگران آن
مجرمانه ها را با اسامی کنند، در مدرسه آن می
کنندشناسند و صدا می می

کنن من خیلی خلافم... به من میگن یاغی "همه فکر می

پایین بودن معدل به نسبت دیگران، هیچ
ای برای درس خواندن ندارم، تجدیدی انگیزه

"هر سال خیلی تجدیدی میارموو اصلا دوست ندارم درس بخونم اگر از ترس بابام نبود ول
کردم همه چیو" می

مدرسه اقتدار گرا

زیاد	"انقدر درس بخونیم که چی بشه وقتی پول نیس برم دانشگاه"
های جرم خیز، وجود داشتن زندگی در محله هایی که به دعوا و کتک کاری در محله گروه های مجرم و معروف هستند، وجود هم محله لابآلی و با سابقه مصرف الکل از دوران کودکی از والدین کتک خوردن، تهدید شدن به وسیله نوجوانان بزرگتر و سال بالایی، خط کشیدن با چاقو روی دست هاتوسط هم محلی	های ماشین بابامو شکستن... پسر همسایه مست بود " هفته پیش تو محلمون نصف شب شیشه هارو شکسته بود" دعوا کرده بود ... شیشه فروشن و یا دون عرق سگی می‌هایی که تابلو ان کارشون چیه... همه می‌اره هستند گروه خرده فروشن "
استفاده از خشونت و تنبیه توسط معلمان برای ارام کردن جو کلاس، برآورده شده های دانش آموز به وسیله خشونت خواسته مسخره شدن لهجه و گویش به وسیله دانش آموزان، بی توجهی معلم به مشکلات گفتاری دانش آموز	" از بچه گی بابام مارو میزد" های دوره دوم من و تهدید کردن.. من یک بار حالشونو گرفتم با چاقوم "خیلی وقتا شده بچه چرخشونو پنجر کردم" کشن "بدنم و نشون بدم روش خط و نشون زیاد .. بچه محلا با نوک چاقو واسه هم خط می ای به غیر از دعوا و خشونت و فحش بلد نیستن" انگار معلما روش دیگه "یک بار معلم ازم میخواست درس پپرسه بهش گفتم نخوندم اونم کنفم کرد گفت مغزه خر داری ... منم بعد از مدرسه حسابشو رسیدم... بعدش تا ۱ هفته نفتم مدرسه"
معلمان به دلایلی به بعضی دانش آموزان بیشتر توجه دارند، صمیمت بیش از اندازه با برخی دانش آموزان توسط معلم	"به خاطر لهجه ترکیم خیلی مسخره میشم" تونم کلمات عربی رو درست بگم" معلم عربی من مسخره کرد که نمی کنند و بهشون دست هارو با اسم کوچیک صدا می "معلما بین دانش اموزا فرق میدارن... بعض دن "میدن ولی به من محل سگم نمی فهمم چرا باید موهامون انقدر توی مدرسه کوتاه باشه... حتما باید شبیه میمون بشیم" من نمی که خیالشون راحت بشه"
قابل درک نبودن قوانین توسط دانش آموزان، قوانین مدرسه با احوالات و نیازهای دانش آموزان در عصر جدید همخوانی ندارد	فهمن ما دیگه مثل نسلای قبلی "قوانین مدرسه از زمان بابام تا الان هیچ تغییری نکرده... نمی نیستیم" کنم... بعضی وقتا هم شرطی " از مدرسه که میرم خونه میرم گیم نت و کشتی کج بازی می زنم" می
دائم با کامپیوتر و پلی استیشن بازی کردن، جایی برای فوتبال و والیبال بازی کردن وجود های فوق برنامه ندارد، نبود امکانات و کلاس مناسب	"توی کوچه که همیشه فوتبال بازی کرد... زمین مناسب برای ورزش توی محله نداریم... یکی هم هست که زمین خاکی هست و زیر افتاب خیلی داغه" "تابستونا بچه محلا همیشه الافن... کلاسای مذهبی خوشم نیامد... باید کلاسای دیگه هم برگذار کنن"

مدرسه اقتدار گرا

مدرسه اقتدار گرا

کدگذاری محوری

مقولات به وجود آمده در مرحله ی کدگذاری باز، آنهایی که به نظر می‌رسند بیش از سایر مقولات در مراحل بعدی به کار می‌آیند، انتخاب می‌شوند

در مرحله ی بعدی این مفاهیم کنار گذاشته می‌شوند و بر اساس اشتراکات، تشابهات، همپوشانی‌های معنایی به صورت مقولات محوری در می‌آیند (محمد پور، ۱۳۹۰). از میان انبوده

جدول ۲. کدهای گزینشی محوری در میان مصاحبه شونده گان در ابعاد استخراج شده در باز تولید خشونت

مفهوم اصلی	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
خانواده بی سامان	عدم نظارت خانواده بر نوجوان، بی اهمیتی به ساعات رفت و آمد و مراودات نوجوان با افراد بزرگسال، گرفتن چاقوی ضامن دار از دوستان	آزادی بیش از حد برای انجام رفتارهای نا به هنجار، های سردستری راحتی به سلاح
	درگیری و نزاع در خانواده باعث سلب آرامش روحی فرزندان شده است،	درگیری و نزاع در خانواده، عدم اعتماد اعضای خانواده

مفهوم اصلی	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
	خودزنی والدین، دروغ گفتن اعضای خانواده به یکدیگر و محرم ندانستن های اعضای خانواده، کتک خوردن از والدین، کتک کاری والدین، تفاوت فرهنگی و دیدگاهی بین والدین، داشتن یک خانواده پدر سالار و خشک در خانواده مشکلات بسیاری وجود دارد، جر و بحث کردن با اعضای خانواده به خصوص با پدر و مادر، اتمام رابطه با دوست دختر و یا خیانت دیدن از طرف او از بین رفتن احساسات به دلیل عادی شدن خشونت برای نوجوان، راحت ها، داشتن افسردگی و استرس، اثبات مردانگی با خشونت و نخابیدن در شب	به یکدیگر، تنبیه جسمانی، بدرفتاری والدین با فرزند، تضاد والدین با همدیگر، پدر سالاری
	دعوا	مشکلات خانوادگی، احساس شکست در زندگی، درگیری با والدین و شکست عشقی
خانواده بی سامان	دوری و عدم تعامل با خانواده و خواهر و برادر، تحقیر شدن و خار شدن در مدرسه به دلیل وضعیت مالی ضعیف، محبت ندیدن از خانواده، دیگران برای هایشان از او به عنوان ابزار استفاده کرده اند رسیدن به خواسته خانواده و بستگان، سابقه جرمی	عدم احساس، افسردگی، بی خوابی و کابوسهای شبانه، اثبات مردانگی
	خشونت خانگی، طرد، تبعیض در خانواده، عدم حمایت	طرد شدن، تحقیر و درماندگی، غم و دل شکستگی، احساس قربانی شدن
	کودکی و تجربه خشونت، تداوم خشونت در بزرگسالی، آزار و تجاوز جنسی	خانواده ناکارآمد، از هم گسیخته و جرم مدار ناپسامان های خانواده
	اعتیاد و مصرف موادمخدر	خشونت و آزار نهادینه شده
	بی مبالائی و سهل انگاری در تعاملات اجتماعی و زندگی روزمره، تقلید و تبعیت از مردان، همیشگی با افراد مجرم	مصرف موادمخدر و سیگار
رسانه اجتماعی	های جنگ و به خصوص خون ریزی، تمایل زیاد به شنیدن تماشای فیلم های خشن مانند های غربی و به خصوص راک، طرفداری از ورزش موسیقی کشتی کج و ...	زندگی پرمخاطره، ماجراجویی و ریسک پذیری
	داشتن دوستانی که سابقه ی کانون اصلاح و تربیت دارند، داشتن دوستانی که داند، به صورت گروهی دعوا کردند خشونت و پر خاشگری را نوعی تفریح می	های حاوی ها و آهنگ علاقه مندی و تماشای فیلم های خشن مضامین خشونت، طرفداری از ورزش
معاشران قلدر مآب	به دلیل رفاقت، دعوا به خاطر دوستان نشان دهنده ی مردی و معرفت است به خاطر رفیق چاقو خوردن، رفیق مثل ناموس بودن، سر دادن به خاطر رفیق دوست بودن با گروهی از دوستانی که رفتارهای خشونت آمیز از خود نشان	خوشگذرانی با دوستانی که رفتارهای خشن از خود نشان دهند، دعوت به دعوی گروهی با دوستان، خشونت در می شود جمع دوستان نوعی مردی و بزرگی تلقی می
	ها و الفاظ رکبک از دوستان، دهند، فراگیری فحش می	دعوا به خاطر رفیق و حمایت از او، تعصب شدن روی رفقا های ابراز کسب لذت از خشونت، یادگیری روش خشونت
	هیچ وقت مدرست نتوانست من و جذب کنه، هیچ وقت دوست نداشتم با مشاوره	عدم ارتباط با مدرسه و اولیاء مدرسه، تنبیه در مدرسه، کنترل و نظارت سخت گیرانه در مدرسه
	مدرسه در مورد مشکلاتم صحبت کنم، تنبیه شدن در مدرسه و تهدید به اخراج، مقررات سختگیرانه و خشونت در مدرسه توسط معاونین	ها تغییر دیدگاه دیگران نسبت به آن
	ها را با کنند، در مدرسه آن ها را به چشم یک خلاف کار نگاه می دیگران آن کنند شناسند و صدا می مجرمانه می اسامی	شکست تحصیلی، بی انگیزگی تحصیلی، نداشتن هدف در تحصیل
مدرسه اقتدارگرا	ای برای درس خواندن پایین بودن معدل به نسبت دیگران، هیچ انگیزه ندارم، تجدیدی زیاد	های محلی، فقر و جرم در های نزاع عضویت در گروه محله
	هایی که به دعوا و کتک های جرم خیز، وجود داشتن گروه زندگی در محله های مجرم و لایبالی و با سابقه کاری در محله معروف هستند، وجود هم محله	کتک خوردن از والدین، تهدید شدن به ضرب و شتم، آسیب دیدن با چاقو
	مصرف الکل	برقراری نظم به وسیله خشونت، زورگیری و خشونت
	از دوران کودکی از والدین کتک خوردن، تهدید شدن به وسیله نوجوانان	
	ها بزرگتر و سال بالایی، خط کشیدن با چاقو روی دست توسط هم محلی	
	استفاده از خشونت و تنبیه توسط معلمان برای آرام کردن جو کلاس، برآورده	

مفهوم اصلی	کدگذاری باز	کدگذاری محوری
	های دانش آموز به وسیله خشونت شده خواسته	برای رسیدن به اهداف
	مسخره شدن لهجه و گویش به وسیله دانش آموزان، بی توجهی معلم به مشکلات گفتاری دانش آموز	مسخره و توهین کردن
	معلمان به دلایلی به بعضی دانش آموزان بیشتر توجه دارند، صمیمت بیش از اندازه با برخی دانش آموزان توسط معلم	مورد توجه قرار گرفتن برخی دانش آموزان
	قابل درک نبودن قوانین توسط دانش آموزان، قوانین مدرسه با احوالات و نیازهای دانش آموزان در عصر جدید همخوانی ندارد	مناسب نبودن قوانین مدرسه، سخت گیری بیش از حد در مدرسه اقتدارگرا
	دائم با کامپیوتر و پلی استیشن بازی کردن، جایی برای فوتبال و والیبال بازی	های کامپیوتری، نبود فضاهای استفاده زیاد از بازی
	های فوق برنامه مناسب کردن وجود ندارد، نبود امکانات و کلاس	های فرهنگی ورزشی مناسب، نبود زیر ساخت

کدگذاری گزینشی

گزینشی، انتخاب مقوله ی هسته با تمرکز بر فرایندهای اجتماعی بنیادی مشهود در داده ها است.

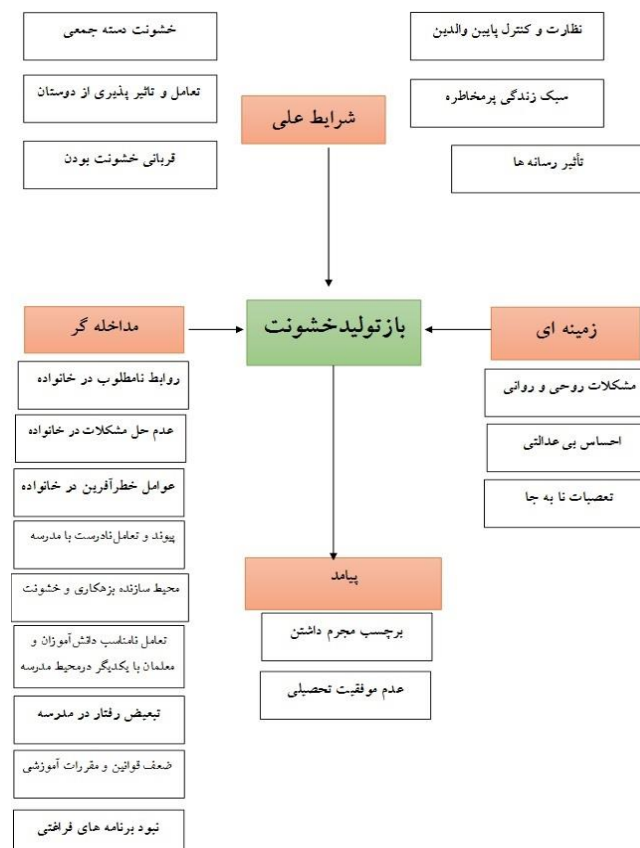
در نهایت مقولات عمده در یک مقولات جدید به عنوان مقوله ی هسته یا مقوله های محوری قرار میگیرند که در سطح انتزاعی تر نسبت به مرحله ی قبلی قرار دارند. کدگذاری

جدول ۳. کدهای گزینشی در میان مصاحبه شونده گان در ابعاد استخراج شده در بازتولید خشونت

مفهوم اصلی	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی	ابعاد مدل گزند تئوری
	عدم نظارت خانواده بر نوجوان، بی اهمیتی به ساعات رفت و آمد و مراودات نوجوان با افراد بزرگسال، گرفتن چاقوی ضامن دار از دوستان	آزادی بیش از حد برای انجام رفتارهای های نا به هنگام، دسترسی راحت به سلاح سرد	نظارت و کنترل پایین والدین	علی
	درگیری و نزاع در خانواده باعث سلب آرامش روحی فرزندان شده است، خودزنی والدین، دروغ گفتن اعضای خانواده به یکدیگر و محرم نداشتن اعضای خانواده، کتک خوردن از والدین، کتک کاری والدین، های فرهنگی و دیدگاهی بین والدین، داشتن یک تفاوت خانواده پدر سالار و خشک	درگیری و نزاع در خانواده، عدم اعتماد اعضای خانواده به یکدیگر، تنبیه جسمانی، بدرفتاری والدین با فرزند، تضاد والدین با همدیگر، پدر سالاری	روابط نامطلوب در خانواده	مداخله گر
خانواده بی سامان	در خانواده مشکلات بسیاری وجود دارد، جر و بحث کردن با اعضای خانواده به خصوص با پدر و مادر، اتمام رابطه با دوست دختر و یا خیانت دیدن از طرف او	مشکلات خانوادگی، احساس شکست در زندگی، درگیری با والدین و شکست عشقی	عدم حل مشکلات در خانواده	مداخله گر
	از بین رفتن احساسات به دلیل عادی شدن خشونت برای ها، داشتن افسردگی و نوجوان، راحت نخابیدن در شب استرس، اثبات مردانگی با خشونت و دعوا	عدم احساس ، افسردگی، بی خوابی و کابوسهای شبانه، اثبات مردانگی	مشکلات روحی و روانی	زمینه ای
	دوری و عدم تعامل با خانواده و خواهر و برادر، تحقیر شدن و خار شدن در مدرسه به دلیل وضعیت مالی ضعیف، محبت ندیدن از خانواده، دیگران برای رسیدن به هایشان از او به عنوان ابزار استفاده کرده اند خواسته خانواده و بستگان، سابقه جرمی	طرد شدن ، تحقیر و درماندگی، غم و دل شکستگی، احساس قربانی شدن	احساس بی عدالتی	زمینه ای
		خانواده ناکارآمد، از هم گسیخته و جرم	عوامل خطر آفرین	مداخله گر

مفهوم اصلی	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی	ابعاد مدل گردد تئوری
	خشونت خانگی، طرد، تبعیض در خانواده، عدم حمایت کودکی و تجربه خشونت، تداوم خشونت در بزرگسالی، آزار و تجاوز جنسی	مدار نابسامان های خانواده خشونت و آزار نهادینه شده مصرف موادمخدر و سیگار	در خانواده	
	اعتماد و مصرف موادمخدر بی مبالاتی و سهل انگاری در تعاملات اجتماعی و زندگی روزمره، تقلید و تبعیت از مردان، همنشینی با افراد مجرم	زندگی پر مخاطره، ماجراجویی و ریسک پذیری	سبک زندگی پر مخاطره	علی
رسانه اجتماعی	های جنگ و به خصوص خون ریزی، تمایل تماشای فیلم های غربی و به خصوص زیاد به شنیدن موسیقی های خشن مانند کشتی کج و راک، طرفداری از ورزش ...	ها و علاقه مندی و تماشای فیلم های حاوی مضامین خشونت، آهنگ های خشن طرفداری از ورزش	هاتأثیر رسانه	علی
معاشران قلمرمآب	داشتن دوستانی که سابقه ی کانون اصلاح و تربیت دارند، داشتن دوستانی که خشونت و پرخاشگری را دانند، به صورت گروهی دعوا کردند به نوعی تفریح می دلیل رفاقت، دعوا به خاطر دوستان نشان دهنده ی مردی و معرفت است	خوشگذرانی با دوستانی که رفتارهای دهند، دعوت به خشن از خود نشان می دعوای گروهی با دوستان، خشونت در جمع دوستان نوعی مردی و بزرگی تلقی شودمی	خشونت دسته جمعی	علی
	به خاطر رفیق چاقو خوردن، رفیق مثل ناموس بودن، سر دادن به خاطر رفیق	دعوا به خاطر رفیق و حمایت از او، تعصب شدن روی رفقا	تعصبات نا به جا	زمینه ای
	دوست بودن با گروهی از دوستانی که رفتارهای خشونت ها و الفاظ دهند، فراگیری فحش آمیز از خود نشان می رکیک از دوستان،	کسب لذت از خشونت، یادگیری های ابراز خشونت روش	تعامل و تاثیر پذیری از دوستان	علی
مدرسه اقتدارگرا	هیچ وقت مدرست نتونست من و جذب کنه، هیچ وقت دوست نداشتم با مشاوره مدرسه در مورد مشکلاتم صحبت کنم، تنبیه شدن در مدرسه و تهدید به اخراج، مقررات سختگیرانه و خشونت در مدرسه توسط معاونین ها را به چشم یک خلاف کار نگاه دیگران آن شناسند و مجرمانه می ها را با اسامی کنند، در مدرسه آن می کنندصدا می	عدم ارتباط با مدرسه و اولیاء مدرسه، تنبیه در مدرسه، کنترل و نظارت سخت گیرانه در مدرسه	پیوند و تعامل نادرست با مدرسه	مداخله گر
	ای برای پایین بودن معدل به نسبت دیگران، هیچ انگیزه درس خواندن ندارم، تجدیدی زیاد	ها تغییر دیدگاه دیگران نسبت به آن شکست تحصیلی، بی انگیزگی تحصیلی، نداشتن هدف در تحصیل	برچسب مجرم داشتن	پیامد
	هایی های جرم خیز، وجود داشتن گروه زندگی در محله که به دعوا و کتک کاری در محله معروف هستند، های مجرم و لایبآلی و با سابقه مصرف وجود هم محله	های های نزاع عضویت در گروه محلی، فقر و جرم در محله	محیط سازنده بزهکاری و خشونت	مداخله گر
	الکل از دوران کودکی از والدین کتک خوردن، تهدید شدن به وسیله نوجوانان بزرگتر و سال بالایی، خط کشیدن با هاچاقو روی دست توسط هم محلی	کتک خوردن از والدین، تهدید شدن به ضرب و شتم، آسیب دیدن با چاقو	قربانی خشونت بودن	علی

مفهوم اصلی	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی	ابعاد مدل گرد تئوری
	استفاده از خشونت و تنبیه توسط معلمان برای آرام کردن های دانش آموز به وسیله جو کلاس، برآورده شده خواسته خشونت مسخره شدن لهجه و گویش به وسیله دانش آموزان، بی توجهی معلم به مشکلات گفتاری دانش آموز معلمان به دلایلی به بعضی دانش آموزان بیشتر توجه دارند، صمیمیت بیش از اندازه با برخی دانش آموزان توسط معلم	برقراری نظم به وسیله خشونت، زورگیری و خشونت برای رسیدن به اهداف مسخره و توهین کردن	تعامل نامناسب دانش آموزان و معلمان با یکدیگر در محیط مدرسه	مداخله گر
	قابل درک نبودن قوانین توسط دانش آموزان، قوانین مدرسه با احوالات و نیازهای دانش آموزان در عصر جدید همخوانی ندارد	مورد توجه قرار گرفتن برخی دانش آموزان	تبعیض رفتار در مدرسه	مداخله گر
	دائم با کامپیوتر و پلی استیشن بازی کردن، جایی برای فوتبال و والیبال بازی کردن وجود ندارد، نبود امکانات و های فوق برنامه مناسب کلاس	مناسب نبودن قوانین مدرسه، سخت گیری بیش از حد در مدرسه	ضعف قوانین و مقررات آموزشی	مداخله گر
مدرسه اقتدارگرا		های کامپیوتری، نبود استفاده زیاد از بازی فضاهای ورزشی مناسب، نبود زیر های فرهنگی ساخت	های نبود برنامه فراغتی	مداخله گر

نمودار ۱. مدل نهایی پژوهش

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر کاوش بسترها و پیامدهای خشونت در نوجوانان مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی مشهد بود. مسئله خشونت نوجوانان از پارادایم‌های مختلف جامعه‌شناسی مثل ساختارگرایی، فرآیند اجتماعی و تضاد مورد بررسی شده است. هر یک از این پارادایم‌ها عوامل خاصی را باعث گسترش بزهکاری می‌دانند، در این تحقیق (به شرحی که خواهد آمد) برای تبیین بزهکاری نوجوانان در شهر رشت از دیدگاه تلفیقی استفاده می‌شود. از دیدگاه ساختارگرایی، نیروهای اقتصادی و اجتماعی، ساکنان مناطق پایین اجتماعی را به انجام الگوهای رفتاری مجرمانه سوق می‌دهد. بی‌نظمی اجتماعی در مناطق پایین شهری و فقیرنشین و باندهای نوجوانان که نظارتی بر آنها صورت نمی‌گیرد، از مهم‌ترین مشکلات اجتماعی‌اند. بسیاری از نظریه پردازان ساختار اجتماعی بر رفتارهای نسبتاً خشن کودکان تاکید دارند. آنها تاکید می‌کنند که نیروهای اجتماعی، بیشتر بر افراد نوجوان تأثیر می‌کند و این تأثیر در سراسر زندگی ادامه دارد. ساختارگرایان می‌گویند مردمی که در اوضاع اجتماعی نامتعادل زندگی می‌کنند، تمایل به رفتارهای مشابهی دارند و چون میزان جرم در مناطق پایین شهری نسبت به مناطق متوسط بیشتر است، باید بر رفتار تأثیر داشته باشد (۶).

نظریه‌های فرآیند اجتماعی خشونت را بر اساس طبقه اجتماعی تبیین نمی‌کنند، بلکه بزهکاری را تابعی از جامعه‌پذیری افراد می‌دانند. این نظریه‌ها به تعامل افراد با سازمان‌های مختلف، نهادها و فرآیندهای اجتماعی توجه می‌کنند (۷). بسیاری از افراد تحت تأثیر روابط خانوادگی، روابط با همسالان، تجارب تحصیلی و تعامل با اشخاص مختلف مثل معلم، افسر پلیس و کارفرمایان هستند. اگر این روابط مثبت و حمایتی باشد فرد می‌تواند نقش‌های خود را در جامعه به خوبی ایفا کند؛ اما اگر این روابط مخرب باشد، دسترسی به موفقیت‌های مورد نظر امکان‌پذیر نیست و راه‌حل‌های بزهکارانه جایگزین‌های عملی می‌شوند. نظریه‌های فرآیند اجتماعی در یک مفهوم اساسی مشترک‌اند: همه افراد بدون توجه به نژاد، طبقه یا جنس‌شان،

استعداد بزهکار یا مجرم شدن دارند. هرچند اعضای طبقه پایین ممکن است فشارهای بیشتری از جانب فقر، نژادپرستی، مدارس نامطلوب و زندگی گسیخته خانوادگی متحمل شوند، اما این فشارها می‌تواند از طریق روابط مثبت با همسالان، حمایت خانوادگی و موفقیت‌های تحصیلی خنثی شود. برعکس حتی اکثر اعضای ثروتمند جامعه ممکن است به رفتارهای ضد اجتماعی روی بیاورند، به شرطی که تجارب زندگی‌شان غیرقابل تحمل یا مخرب باشد (۸).

یکی از مهم‌ترین نظریه‌های کنترل، نظریه پیوند اجتماعی است. این نظریه را تراویس هیرشی^۳ در کتاب علل خشونت در سال ۱۹۶۹ مطرح کرد. سؤال اصلی این است که چرا با این همه فرصت و فشار برای ارتکاب جرم، اکثر ما در اغلب مواقع پیرو قانون هستیم. مفهوم اساسی نظریه کنترل هیرشی، پیوند افراد به جامعه است. هیرشی این فرضیه را مطرح می‌کند که تمام افراد بالقوه قانون شکن‌اند، اما بیشتر آنها کنترل می‌شوند؛ زیرا می‌ترسند که رفتارهای غیرقانونی به روابط آنها با دوستانشان، خانواده، همسایه، معلمان و کارفرمایانشان آسیب برساند. بدون این پیوندهای اجتماعی یا روابط و بدون حساسیت نسبت به منافع دیگران، فرد آزادانه مرتکب فعالیت‌های بزهکارانه می‌شود. هیرشی جامعه را به شکل خرده فرهنگ‌های رقیب که نظام ارزشی منحصر به فردی دارند، در نظر نمی‌گیرد. بیشتر مردم به ضوابط قانونی و اخلاقی حاکم آگاهی دارند. او نشان می‌دهد که در تمام عناصر جامعه واکنش مردم نسبت به ارزش‌ها و قوانین اجتماعی مرسوم، متنوع است. در بین تمام اقوام، مذاهب، نژادها و گروه‌های اجتماعی، افرادی که به طور ضعیف به جامعه متصل شده باشند، امکان دارد قربانی الگوهای مجرمانه شوند (۹).

از نظر او بین پیوند با نظام اجتماعی و اعتقاد به مشروعیت اخلاقی رابطه وجود دارد و اعتقادات فرد نیز متأثر از پیوند با مدرسه، خانواده و جامعه است. با سست شدن این پیوند از شدت اعتقادات کاسته می‌شود. اعتقادات فرد با پیوند فرد به والدین آغاز می‌شود و از طریق پیوند با مدرسه و جامعه افزایش می‌یابد (۱۰).

¹. Social Process Theories

². Peer

³. Travis Hirschi

است به یک چنین ارزش‌های مشترکی وفادار باشند و همچنین نسبت به حساسیت داشتن به حقوق دیگران و تحسین کردن شیوه‌های قانونی وفادار بمانند. اگر این اعتقادات از بین برود یا تضعیف گردد، احتمال بیشتری وجود دارد که افراد در فعالیت‌های غیرقانونی ضداجتماعی مشارکت ورزند. هیرشی علاوه بر این معتقد است که روابط متقابل عناصر پیوند اجتماعی باعث کنترل رفتارهای بعدی می‌گردد، به طور مثال مردمانی که احساس خویشاوندی می‌کنند یا نسبت به والدین و دوستانشان حساس هستند احتمال بیشتری دارد که به سوی اهداف قانونی و مشروع کشیده شوند. از سوی دیگر شخصی که یک چنین روابط اجتماعی‌ای را نمی‌پذیرد، احتمال بیشتری دارد که نسبت به اهداف مرسوم بی‌توجه باشد. همچنین افرادی که تعهد بیشتری نسبت به اعمال یا اعتقادات مرسوم دارند، بیشتر به سوی فعالیت‌های مرسوم کشیده می‌شوند (۱۱).

براساس این نظریه هر چه افراد کمتر وابسته، متعهد، مشغول و معتقد باشند، پیوند آنها با جامعه سست‌تر است و احتمال کج‌رفتاری‌شان بیشتر خواهد بود.

نظریه‌های تضاد بر این باورند که ساختار اساسی اقتصادی و اجتماعی جامعه، رفتار افراد را شکل می‌دهد نه فرآیندهای جامعه‌پذیری یا گروه همسالان و الگوهای خرده فرهنگی. تضادگراها تلاش‌شان این است که جرم را در درون بافت‌های اقتصادی و اجتماعی توضیح دهند و ارتباط بین طبقه اجتماعی، جرم و کنترل اجتماعی را بیان کنند. نظریه‌های تضاد به جرم به عنوان پیامد مبارزه اجتماعی نگاه می‌کنند و مدعی‌اند که توزیع متفاوت قدرت در جوامع متکثر موجب می‌شود که برخی از گروه‌هایی که سهم کافی قدرت دارند، بتوانند قوانین و مقرراتی را به نفع خودشان و به ضرر گروه‌های رقیب تصویب (۱۲)؛ در چنین بستری خشونت شکل می‌گیرد.

از دیدگاه تلفیقی^۵ نظریه‌های تک عاملی نظیر ساختار اجتماعی و فرآیند اجتماعی نمی‌توانند تبیین کاملی از جرم عرضه کنند؛ چون جرم مفهوم پیچیده‌ای است و در برگیرنده برداشت مجرم، قربانی، افراد و عواملان کنترل اجتماعی است. نظریه عمومی

هیرشی استدلال می‌کند که پیوند اجتماعی یک شخص را با جامعه ارتباط می‌دهد و دارای چهار عنصر است: دلبستگی، تعهد، مشغولیت و اعتقاد.

دلبستگی! اشاره دارد به حساسیت شخص به دیگران. روان‌کاوان بر این باورند که بدون معنای دلبستگی، شخص روان رنجور می‌گردد و توانایی برقراری ارتباط با جهان را به گونه‌ای منسجم از دست می‌دهد. پس پذیرش هنجارهای اجتماعی و گسترش یک آگاهی اجتماعی مبتنی است به دلبستگی و همچنین تحت مراقبت قرار گرفتن به وسیله انسان‌های دیگر. هیرشی، والدین، دوستان و مدرسه را به‌عنوان نهادهای اجتماعی مهمی در نظر می‌گیرد که از طریق آنها یک شخص باید پیوندهایش را حفظ کند. در این بین دلبستگی به والدین در زمره مهم‌ترین‌ها است. حتی اگر یک خانواده‌ای به واسطه طلاق یا جدایی از هم پاشیده شود، یک کودک باید وابستگی قوی را با یکی از این دو یا هر دو حفظ کند. بدون این دلبستگی بعید است که افراد دیگر به این شخص احترام بگذارند.

تعهد! شامل زمان، انرژی و تلاشی است که در هر کنش مرسوم صرف می‌شود نظیر آموزش دیدن یا پس‌انداز پول برای آینده. اگر افراد تعهدی قوی با جامعه مرسوم داشته باشند کمتر اتفاق می‌افتد که درگیر کنش‌هایی شوند که جایگاه خودشان را به مخاطره اندازد. برعکس فقدان تعهد به ارزش‌های مرسوم می‌تواند نشانه وضعیتی باشد که در آن رفتار مخاطره آمیز نظیر جرم جایگزین رفتار معقولانه شود.

مشغولیت! مشغولیت زیاد به فعالیت‌های مرسوم زمان کمی را برای فعالیت‌های غیرقانونی باقی می‌گذارد. هیرشی معتقد است که درگیری در مدرسه، تفریح و خانواده، افراد را از توانایی بالقوه انجام رفتارهای بزهکارانه باز می‌دارد. از سوی دیگر بی‌کاری باعث کشش به سوی رفتار بزهکارانه می‌شود.

اعتقاد! افرادی که در زمینه‌های اجتماعی مشابهی زندگی می‌کنند در اعتقاد اخلاقی مشترکی سهیم هستند. آنها ممکن

1- Attachment

2- Commitmen

3- Involvement

4. Belief

5. Integrated

خویشنداری پایین دارند، به دنبال کسب مهارت‌های فکری و عملی نیستند. پنجم اشخاصی که خویشنداری پایین دارند خود محور^۴ بی تفاوت و بدون حساسیت به رنج و نیازهای دیگران هستند. نهایتاً افراد با خویشنداری پایین تحمل کمی نسبت به ناکامی دارند و به پاسخ فیزیکی به شرایط گرایش دارند نه شیوه معنایی و زبانی. این افراد برای درگیری در فعالیت‌های یزهکارانه در سراسر زندگی شان مستعدتر از افرادی هستند که خویشنداری بالا دارند.

خویشنداری پایین با فرصت‌های جرم اثر متقابل دارد. زمانی که فرصت ارتکاب جرم وجود دارد، شخصی که خویشنداری بالا دارد مستعد ارتکاب به این عمل نیست، اما یک شخص با خویشنداری پایین مستعد تسلیم شدن است. فردسون و هیرشی ادعا می‌کنند که نظریه آنها یک نظریه عمومی است که همه جرم‌ها را در تمام زمان‌ها تبیین می‌کند. آنها معتقدند که جرم سبب ارضای خاطر سریع و آسان فرد کج رفتار می‌شود و کسی مرتکب جرم می‌شود که به دنبال ارضای خاطر سریع است و اهداف کوتاه مدتی در زندگی دارد و تمایل بیشتری به مصرف الكل و سیگار دارد. از نظر این دو محقق ریشه خویشنداری ضعیف را باید در خانواده و ناکارآمدی جامعه‌پذیری فرد در دوران کودکی یافت (۱۵). از این دیدگاه علل اساسی خویشنداری ضعیف در اعمال تربیت نامناسب و ناشایسته کودکان است. خویشنداری ضعیف در مراحل اولیه کودکی بسط یافته و در سراسر دوران نوجوانی ثابت باقی می‌ماند (۱۶). والدینی که در کنترل و مراقبت از رفتار بچه‌ها ناتوانند یا مخالف کنترل رفتارهای بچه‌ها هستند، با تشخیص رفتار انحرافی در بچه او را مجازات می‌کنند و این مجازات موجب می‌شود بچه خویشنداری‌اش را از دست بدهد (۱۷). از محدودیت‌های تحقیق می‌توان به عدم همکاری جامعه هدف اشاره کرد که این مسئله باعث ریزش آزمودنی‌ها گردید. پیشنهاد می‌گردد که در ارتباط با پیامدهای خشونت در جامعه تحقیقات وسیع‌تری صورت بگیرد.

جرم^۱ یکی از نظریات مسلط تلفیقی است. این نظریه را که تراویس هیرشی و میشل گات فردسون در سال ۱۹۹۰ در تعدیل و بازسازی نظریه پیوند اجتماعی هیرشی مطرح کردند، مفاهیم نظریه کنترل را با دیدگاه‌های زیست اجتماعی، روان‌شناختی و فعالیت‌های روزمره و نظریه‌های انتخاب عقلانی ترکیب می‌کند. آنها نظریه‌های سنتی جرم را رد می‌کنند. از این دیدگاه جرم امری منطقی، عقلانی و پیش‌بینی‌پذیر است. افراد زمانی مرتکب جرم می‌شوند که این امر پاداش دهنده باشد و تهدید برای مجازات می‌تواند جلوی جرم را بگیرد. به عبارتی هر چه خطر جرم بیشتر باشد؛ میزان جرم کاهش می‌یابد (۱۳). «گات فردسون و هیرشی در پاسخ به این سؤال که چرا مردم مرتکب جرم می‌شوند، می‌گویند پاسخ ساده است؛ زیرا جرم و فعالیت‌های مشابه ارضاکننده هستند» (۱۴).

از نظر گات فردسون و هیرشی تمایل به ارتکاب جرم بستگی به سطح «خویشنداری»^۲ دارد. مفهوم اصلی این دیدگاه «خویشنداری پایین»^۳ است. اشخاصی که خویشنداری پایین دارند، ویژگی‌های متفاوتی دارند. اول اینکه آنها به دنبال خشنودی فوری با یک نگرش اینجا و اکنون هستند. در مقایسه، خویشنداری بالا با توانایی به تعویق انداختن خشنودی همراه است. دوم، افرادی که خویشنداری پایین دارند از شیوه‌های آسان یا ساده برای برآوردن خواسته‌هایشان استفاده می‌کنند. جرم، پول بدون زحمت و ارضای جنسی سریع و بدون مقدمه (عشق‌بازی) را برایشان فراهم می‌کند. سوم، آنها نیازهایشان را با ارتکاب به جرم که با خطرپذیری، چالاکی، هیجان و فریب‌کاری همراه است، برطرف می‌کنند. در مقایسه اشخاصی که خویشنداری بالا دارند به احتیاط، اندیشیدن و استدلال گرایش دارند. چهارم، اشخاصی که خویشنداری پایین دارند پایداری کمی در زندگی‌شان دارند. به دلیل انجام جرایم، پایداری در کار یا حرفه، دوستی‌ها یا زندگی خانوادگی ندارند. برای انجام جرم نیاز به توانایی و برنامه‌یزی بلند مدت که نیاز به صبر و حوصله داشته باشد، نیست. بنابراین، اشخاصی که

1. General Theory of Crime

2. Self-Control

3. Low Self-Control

نتیجه گیری

بر اساس نتایج پژوهش انجام گرفته می توان گفت رفتارهای خشونت آمیز دانش آموزان ریشه در عوامل فردی، خانوادگی و آموزشی دارد. در رابطه با عوامل خانوادگی می توان به نحوه برخورد والدین با نیازهای فرزندان شان، نقش پدر به عنوان یک دیکتاتور در خانواده، تنبیه شدن از طرف والدین بخصوص پدر، تاثیر فیلم ها و شبکه های اجتماعی و ماهواره اشاره کرد که می تواند به رفتارهای خشونت آمیز در دانش آموزان کمک کند و در رابطه با عوامل آموزشی می توان به نحوه ارتباط و تعامل اولیای مدرسه با دانش آموزان، محیط فیزیکی مدرسه، نحوه تدریس معلمان، برخوردهای نامناسب انضباطی با دانش -

آموزان، محرومیت های تحصیلی و الگوهای نامناسب رفتاری موجود در مدرسه اشاره کرد

تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از رساله دکتری جامعه شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال می باشد. بدین وسیله از اساتید راهنما و مشاور و تمامی کسانی که در انجام این پژوهش همکاری داشتند، تشکر و قدردانی می گردد.

تضاد منافع

بدین وسیله نویسندگان تصریح می نمایند که هیچ گونه تضاد منافی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

References

1. Fathi S, Fadwa J. An analysis of the social harms of the youth during 2008 and the factors affecting it. *Quarterly of Sociological Studies of Youth*. 2012;8:121 to 44.
2. Motamedi Mehr M. Protecting Women Against Violence 'British criminal policy. 1, editor. Tehran: Barg Zaytoon; 2001.
3. Hamby S. On defining violence, and why it matters. 2017.
4. Brown AL, Messman-Moore TLJJoiv. Personal and perceived peer attitudes supporting sexual aggression as predictors of male college students' willingness to intervene against sexual aggression. 2010;25(3):503-17.
5. Obwocha V. The Influence of School and Family Based Factors on Anti-social Behaviour Among Secondary School Students: a Case of Nyaribari Masaba Constituency of Kisii County, Kenya: University of Nairobi; 2018.
6. Siegel LJ, Ziembo-Vogl JM. *Criminology: Theories, patterns, and typologies*: Wadsworth/Cengage Learning; 2010.
7. Beck TKJJoC, Violence. The eye of the beholder: Violence as a social process. 2011;5(2):345-56.
8. Chaiken S, Trope Y. *Dual-process theories in social psychology*: Guilford Press; 1999.
9. Reid ST. *Crime and criminology*: Wolters Kluwer; 2015.
10. Jackson J, Hough M, Bradford B, Kuha J. Empirical legitimacy as two connected psychological states. *Trust and legitimacy in criminal justice*: Springer; 2015. p. 137-60.
11. Siegel LJ. *Criminology: Theories, patterns, and typologies*: Cengage Learning; 2015.
12. Akers RL. *Social learning and social structure: A general theory of crime and deviance*: Routledge; 2017.
13. Hay CJC. Parenting, self-control, and delinquency: A test of self-control theory. 2001;39(3):707-36.
14. Pratt TC, Cullen FTJC. The empirical status of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime: A meta-analysis. 2000;38(3):931-64.
15. Gottfredson MR, Hirschi T. *A general theory of crime*: Stanford University Press; 1990.
16. Turner MG, Piquero ARJJoCJ. The stability of self-control. 2002;30(6):457-71.
17. Longshore DJSp. Self-control and criminal opportunity: A prospective test of the general theory of crime. 1998;45(1):102-13.

*Original Article***Exploring the contexts and consequences of violence in adolescents referred to Mashhad health centers**

Received: 27/03/2021 - Accepted: 04/09/2021

Seed Saleh¹
Abdolreza Adhami^{2*}
Shahla Kazemipoor³

¹ PhD Student, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

² Associate Professor, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

³ Associate Professor, Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: adhamiab@yahoo.com

Abstract

Introduction: Field research, especially in relation to the increase of violence in society and especially among adolescents and its consequences at the community level can have great achievements; Therefore, the purpose of this study is to investigate the contexts and consequences of violence in adolescents referring to health centers in Mashhad.

Material and Methods: This research was conducted with qualitative methodology and in the field of grounded theory in 1398 in Mashhad. Participants in this study were 17 male students in whom violent behaviors were observed, who were selected by purposive sampling. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using open, axial and selective coding steps.

Results: After analyzing and coding the data based on the approach of Strauss and Cobain Grand Theory, 20 categories were extracted which were classified into three dimensions: causal, contextual and intervening as well as outcome. The process of creating and reproducing violence was explained.

Conclusion: It seems that the categories and dimensions in this study explain the processes of reproduction of violence and in this regard it can be used for related research.

Keywords: Violence, Adolescents, Grand Theory, Health Centers